

ResearchTurkey

Türkiye’de Yükselen Finans Kapitalizminin Yorumu

Dr. Thomas Marois

Yazar hakkında: Dr. Thomas Marois, School of Oriental and African Studies (SOAS), University of London, Kalkınma Çalışmaları Bölümü’nde öğretim üyeliği görevini yürütmektedir.

© 2012 AnalizTürkiye. Tüm hakları saklıdır.

Bu sitedeki yayınlar referans verilmeden basılamaz, çoğaltılamaz veya kopya edilemez.

Bu makaleyi şu şekilde referans vererek kullanabilirsiniz:

Marois, Thomas (Mayıs, 2012), “Türkiye’de Yükselen Finans Kapitalizminin Yorumu”, *Türkiye Siyasi Analiz ve Araştırma Merkezi (AnalizTürkiye)*, Londra: AnalizTürkiye (<http://researchturkey.org/?p=802&lang=tr>)

URL: <http://researchturkey.org/?p=802&lang=tr>

Türkiye’de Yükselen Finans Kapitalizminin Yorumu

Türkiye, gelişen piyasası ile en iyi pazarlardan birisi olarak müşteri topluyor. Gelişmiş kapitalist ülkelerden olan ABD ve ekonomik krizde olan Birleşik Krallık gibi Türkiye, ‘BRIC’ terimini çıkararak Goldman Sachs Asset Management’ın başkanı Jim O’Neill tarafından 2011’de ‘gelişen pazar’ lakabını alarak krizden çıktı. Geçtiğimiz on yıl süresince Türkiye’de kişi başına düşen gelir yılda \$8500’den \$14 000’a fırlarken yıllık büyüme yüzde 6-8 oranında kaldı. Bazı göstergeler sıklıkla artan gelir eşitsizliğini ve sınıflar arası güç eşitsizliğini gizliyor. OECD derecelendirmesine göre Türkiye, sosyal adalet göstergesinde en alt sırada yer alıyor. Türkiye’de eşitsizlik neredeyse diğer OECD üyelerine göre yüksek bir artış gösteriyor. Aynı zamanda Türkiye, üyeler arasında yüzde 44,3 ile en az istihdam oranına sahip. GDP umut verici bir oranda artıyor gibi görünürken Türkiye 2009 yılında, 2005 yılından ortalama yüzde 21 daha az kazanç elde etmiştir. Bunun karşılığında Türkiye’de bankalar her sene rekor karlar elde ederek diğer OECD ülkelerine kıyasla ortalama iki katının üzerine çıkarmışlardır. Finans içindeki sermaye ile emek arasındaki güç dengesi hiçbir zaman bu kadar çok dengesiz olmamıştır.

Görünüşe göre tamamen farklı olan bu olguları birbirine bağlamadaki analitik konu Türk liderlerinin ve milli seçkinlerinin sıkı bir şekilde neoliberal ve finans odaklı gelişme stratejilerine bağlı kalarak durumlarını korumaları ile açıklanabilir. Neoliberal unsur piyasa odaklı yapısal uyum yanında 1980’lerden beri kar ve işgücü verimliliği zorunluluklarının yoğunlaşmasına direnerek yenilgiye ve örgütlü emeğin kapasitesinin sürekli baskısına dayanmaktadır. Finans liderliği unsuru, kriz zamanlarında yerli ve yabancı finansal sermayenin risk birikimini yaymak, sosyalleşmek ve yönetmeye yönelik yeni kurumsal kapasitenin geliştirilmesini sağlayan Türk devleti ve hükümet seçkinlerini kapsıyor. Bu unsur, iktidarda bulunan AKP yönetiminin 2001 sonrası bankacılık krizi ve toparlanma sürecinde kendini yükselen finans kapitalizmi (YFK) olarak göstermiştir. Devletler, Bankalar ve Krizler: Meksika ve Türkiye’de Yükselen Finansal Kapitalizmi kitabımda YFK’yı “genellikle emeğin aleyhine kurumsallaşmış kurumsal öncelikleri olan kapsayıcı bir sosyal mantık genelinde devlet yöneticileri ve hükümet elitlerinin devlet aygıtı içinde yerli ve yabancı finansal sermayenin çıkarlarının füzyonu” şeklinde tanımladım.

Sermaye birikiminin mevcut aşaması olarak ortaya çıkan YFK kendine özgü olmakla beraber otuz yıllık finans liderliğindeki neoliberal dönüşüm süreçlerinden de ayrı değil. Burada, tezimi dört önerme etrafında belirginleştirdiğim kitabın; tarihsel materyalist analitik çerçevesine odaklanacağım. Bu önermeler (1) devletler sosyal ilişkilerdir, (2) bankalar da sosyal ilişkilerdir (3) krizler YFK’nın esasını oluşturur ve (4) işgücü YFK için hayati önem taşımaktadır. Bu önermeleri sırasıyla Türkiye’den göstereceğim örneklerle açıklayacağım.

Birinci önerme: Devletler sosyal ilişkilerdir

Sınıf temelli toplumsal ilişkileri olan devletler, özellikle Poulantzascı olmak üzere tarihsel olarak siyasi Marksist düşüncenin analitik önermesi üzerine temellenmiştir. Bu düşünce şekli kapitalizmin her aşamasını belirli devletlerin formunda kristalize olmuş gibi

görüyor. Türk devletini bu açıdan görmek YFK’nın genel yorumlanması için önemlidir çünkü bu görüş determinist olmayan ölçüde tarihsel olarak belirli kolektif toplumsal ve sınıfsal mücadeleler sonucunda oluşan devlet biçimini, kapitalist dünya pazarı ve ilgili rekabetçi zorunluluklar içerisinde geniş bir bağlamda ele almaya imkân tanıyor. Devlet ne liberal düşüncenin önerdiği gibi rekabet eden bireylerin zamansız bir kara kutusu ne de daha Ortodoks Marksist düşüncenin basitçe savunduğu gibi burjuvanın yürütme komitesidir. Aksine farklı kurumsallaşma güçlerine göre tarih içinde değişen ‘devlet’ kavramının içine kurulan, mücadeleye bağlı değişen bir anlayış var. Bu da YFK’yı devletin ‘çökertilmesi’ kinayesine başvurmadan tanımlamak için alternatif yollar açıyor.

Türk devletinde YFK kurumsallaşmasının bazı örnekleri nelerdir? 1982 yılındaki Kastelli krizi sonrası Türkiye de mali istikrarını korumak için 1983 yılında açılan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF), paranın değer kaybetmesi, ihracat teşvikleri ve ücret bastırmaya bel bağlayan 1980’lerdeki neoliberal yapılanmanın aslında 1988’e göre büyüme sağlamak için yetersiz olduğunu kanıtladı. Seçkinler, sürekli pazar odaklı yeniden yapılanma sağlamanın bir aracı olarak finansal liberalleşmeyi iterek 1989 yılında sermaye liberalleşmesine yol açarak cevap verdiler. Bu, 1994 mali krizi ve IMF istikrar paketinde sonuçlanan finansal istikrar ile birlikte yoğunlaşmaya ve bankaların merkezileşme sürecini harekete geçirdi. İstikrarsızlık, 1999 Enflasyonu Düşürme Programı ile de çözülemedi. Bir yönü Haziran 1999’da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) oluşturmayı da içine alıyor. Bilindiği üzere, 1999 programı durumu kötüleştirdi ve BDDK Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı adı altında 2000-01 kriz yöneticisi rolünü üstlendi. 2001 krizi, Merkez Bankası’nın bağımsızlığına yol açtığı sınır ötesi mali denetim sözleşmelerini yaydığı Hazine etrafında iç mali otoritenin giderek merkezileştirdiği ve yabancı sermaye korkularını engellemek için büyük dış rezerv biriktirdiği için bir ölçüde anlamlıdır. AKP, o zamandan beri sık sık Avrupa Birliği’ne uyum açısından devletin mali kapasitesini ayrıcalıklı hale getirdiğini ifade etmiştir (Ayrıntıları elbette daha geniş). Oysaki asıl nokta neoliberal idealizasyonlardan ve devletin mali kapasite geliştirmesini desteklemek için oluşturulan; Türkiye’de piyasa odaklı sermaye birikimine dönüşen 1980’lerden sonraki minimal devlet söylemlerinden uzaktır. Türkiye’de kritik durum analizinde zengin geleneği göz önüne alındığında bu tartışmalı bir önerme değildir.

İkinci önerme: Bankalar da sosyal ilişkilidir

Marksist devlet teorisinin aksine önerme, bankacılık ve kalkınma ile ilgili Marksist araştırmalara göre nispeten daha yeni bir şey olarak bankaların da sosyal ilişkiler gibi olduğunu belirtir (eğer tarihsel materyalist düşünceye kaçınılmaz olarak yabancı değilse). Ancak bu yüzden bu önerme, Türkiye’deki geniş kalkınmaya bağlı doldurulmamış bankaların tarihsel olarak belirli kurumsallaştırılma işlemlerini içerir. Bu, en az iki seviyeli bir kavramsallaştırılma üzerinden gerçekleşir. Türkiye’nin bankacılık sistemi ve milli market seviyesinde, bu ilk olarak bireysel özel mülklerin kapitalist üretim için gibi görünmesindeki engeli aşmak için aralıksız çekilen birçok insanın para birikiminin bazıları tarafından kullanılmasına dayanan bankaların maddi temellerinin ve kredi sistemlerinin düşünülmesi anlamına gelir.

Bu, sosyal ve sınıf temeline dayanan bankacılık sistemlerinin sermaye birikiminin sömürücü süreçlerine dayanmasını temel almıştır. Bu ayrıca bankaların kurumsal düzeyde nasıl sosyal ilişkilerinin olduğunu da Türkiye’de bankacılık kurumları düzeyinde görmemiz anlamına da geliyor. Yani, bankalar da verilmiş sosyal oluşumların içindeki belirli tarihsel kurumsallaşmanın gücüdür. Bu kavramsallaştırma mülkiyet kategorileri ne olursa olsun tüm bankalar için geçerlidir (yabancı, milli, devlet ya da karışık mülkiyet). Toplumsal ilişkiler tarafından tarihe dayanılarak oluşturulan fiyaka banka kurumları, bankalar ile ilgili literatürde hâkim olan deneysel anlayışlara meydan okuyor. Önceden varsayılanın aksine, bankaların işlemlerini mülkiyet sahipleri belirliyor. Bu önerme, bankaların uygulamalarının ve prosedürlerinin incelenmesini talep ediyor. Çoğu Marksist açıklama malesef banka sahipliğinin liberal önsel yorumlarını yansıtıyor. Oysaki Türkiye’deki bankaların tarihselleşmesinin analitik uygulamasına yönelik daha gerçekçi, tarihsel materyalist bir yönü vardır.

Bankaları kurumsallaşmış sınıf gücünün (geniş kapitalist toplumsal ilişkiler içine gömülü üretim) toplum ilişkileri olarak düşünmek Türkiye’nin tarihsel gelirini ve bankalarının o konudaki rolünü tamamen farklı düşünmenize izin verir. Bu yeni düşünceyi Türk devlet bankalarını içeren en ilginç ve eşsiz bir örnek olarak değerlendiriyorum. Türk devlet bankaları, Türkiye’nin savaş sonrası kapitalist sanayileşme stratejilerinin önemli etkenleriydi. Türk hükümeti, bankaların işlemlerini; ulusal sermaye oluşumu ve merkez hükümetin aracılığı ile birikimin savunduğu ‘hizmet kayıpları’ güçlüklerini aşma yolunda yardımcı olması için yapılandırdı. Bu dönemde devlet bankaları, büyük özel milli ve Türkiye’deki bazı yabancı bankalar bir arada var oldular, fakat onlar kar maksimizasyonuna tabi olmayan farklı işleyiş şekline sahiplerdi. Türkiye’de neoliberalizme geçiş, hususları değiştirmeye başladı. Çiller, Yılmaz ve Erdoğan’ın istikrarsız ve gittikçe borçlanan hükümeti, 1990’lar ortası ve sonları boyunca savaş sonrası gelişimsel hizmet zararlarını ayırıcı neoliberal hizmet zararları içinde geliştirdi. 2001 bankacılık krizi zamanında vurulan bu hükümet düşük fiyatlı krediler dâhilinde devlet bankalarında 20 milyar dolar gizlemişti. Bu dönem içinde devlet otoriteleri, birkaç defa iflas etmiş özel bankaları, devlete ait bankalar içine almak için zorlamışlardı. İki değerlendirme de, Türkiye’deki istikrarsız neoliberal geçişin devamlılığını garanti altına almaya ve bu geçişi yaparken çelişkili bir şekilde devlet bankalarını IMF özelleştirme taleplerinden politik olarak korumaya yardımcı oldu. Sonraki 2001 bankacılık krizi ve 2001 Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, kar ve işgücü verimliliği zorunluluklarını kurumsallaştırarak devlet bankalarının operasyonlarını ticarileştirmeyi ciddi piyasa odaklı reformlar yoluyla bastırmak için neoliberal savunucularına bir fırsat sağladı. Bunun bir sonucu örneğin Ziraat Bankası, 2003 yılından bu yana Türkiye’nin en karlı bankası haline geldi ve 2010 yılında dünyadaki 9. en karlı banka oldu (tabii, çöken küresel bankacılık karlarının bağlamı içinde). Ziraat Bankası’nın savaş sonrası gelişim misyonu, ancak Türkiye’nin gelişim stratejilerinin çöplüğünde yerini almıştır. Bu örnekten çıkarılması gereken nokta, devlet bankaları dâhil bütün bankalar toplumsal ilişkilerdir ve siyasi idare verilerek kurumsal olarak yeniden yapılandırılabilirler. Bu sadece daha zengin tarihsel bir açıklamaya izin vermez fakat bu yüzden de bu kavramsallaştırma YFK alternatifleri için radikal olanakları açık bırakıyor.

Tasarruf ve kredi kuruluşlarının aşamalı ve işçi odaklı formları, neoliberalizmde oluşacak olan herhangi bir kesinti için gereklidir. Türkiye’de bugün Vakıflar Bankası ve Halk Bankası büyük çoğunlukla devlete ait iken, en büyük banka olan Ziraat Bankası tümüyle devlete aittir. Hepsi birlikte tüm bankacılık değerlerinin yaklaşık yüzde 30’unu oluşturuyorlar. Burada, bankaların geleceği, örgütlü işgücü ve siyasi çerçeve etrafında organize edilmesi durumunda, alternatif bir yörünge için belki de diğer yükselen kapitalist ülkelere kıyasla hala açıktır.

Üçüncü önerme: Krizler YFK’nın esasını oluşturur

Krizin etkili olduğu husus, tarihi kurumsalcı kritik durumdan bazı yollarla farklı olmayan standart Marksist bir önermedir. Bu noktanın özetle açıklanması gereklidir. Tartışmalı konu olan krizler, kapitalist toplumsal ilişkilerin üretimi içinde ve şimdiye kadarki rekabet gibi bir iç bozulması teşkil ederler. Bu anlamda kriz, meydana getirdiği değişimin niteliğini belirlemeden değişim için bir aralık sağlıyor. Değişimin niteliği, ekonomik ve sosyal durumlar tarafından etkilenirken hâkim siyasi faktörler, toplumsal güçler ve sınıf mücadeleleri tarafından şekillendiriliyor. Türkiye’de çok yavaşlayan ya da değiştirilmiş finans liderliğindeki kapitalizm, kriz ve toparlanma süreçleri 1980’lerden bu yana piyasaya yönelik kapitalizm savunucuları tarafından (baskın bir şekilde) ele geçirilmiştir. Bu, Kemal Derviş’in teknokrat öncülüğünde 2001 yılında oldukça açık bir şekilde oluştu. Aşağıda anlatıldığı gibi, devlet güdümündeki kurtarma, devlet aygıtı yoluyla kötüye giden birikmiş finansal riskler Türk toplumunun tamamının sosyalleşmesi üzerine inşa edildi.

Finansal krizlerin çözümünün asla yalnızca teknik, politik olarak tarafsız veya sınıfsız olmadığını söylemek önemlidir. Daha doğrusu, Türkiye’nin kriz çözüm süreçleri sistematik olarak desteklenmiştir ve Türk devleti ve toplumundaki finansal sermaye pozisyonu ve gücü pekiştirilmiştir. Başlangıçta önerildiği gibi bu, devletin yeniden yapılandırılmasını ve tekrarlanan mali krizi yönetmek için kurumsal kapasitenin inşa edilmesini içerir. Bunun, krize neden olmayan Türk toplumunun çoğunluğu tarafından orantısız bir şekilde karşılanmasının sosyal bir bedeli vardır.

Dördüncü önerme: İşgücü YFK için hayati önem taşımaktadır

Yukarıdaki bankalar gibi, finans analizi içinde bütünleşmiş işgücü ve meydana gelen kapitalizm içindeki gelişme ayrıdır. Oysa işgücü konusu, neoliberalizmin yükselişi ve YFK konsolidasyonu için daha anlamlı olamazdı. Bu, emeğin Türkiye’de kapitalizmin yeniden üretimine ve finans kapitalizminin yükselmesine ilişkin hayati önemini savunan Marksist önerme üzerine kurulmuştur. Emek ve işçiler, her şeye rağmen, genellikle bankacılık, finans ve kalkınma analizleri içinde göz önüne alınmamışlardır- Marksist veya başka bir yaklaşım olabilir. Benim yorumum Hilferding’e dayanıp birbiriyle ilişkisi olan toplum ve bankacılık kurumlarıyla iki analitik düzeyde çalışır. Aşağıda, emek ve işçilerin Türkiye’de YFK’yı anlamada önemini gösteren üç noktayı vurgulayacağım. İlk nokta temeldir. Yani, Hilferding’in de dediği gibi vurgulamak önemli. İlk nokta, emek, kar kazandıran finansal sermayeden üretim değeri yaratır. Ek olarak, iyi ispatlanmış bir Marksist önerme emeğin

değeri üzerine kurulmuştur. Bu yorumun diğer bir önemli yanı, açıkça finansın hiçbir şey üretmediği fakat emekçi sınıfların yarattığı zenginlikten değer sahiplenmesidir.

İkinci ve daha benzersiz nokta da emeğin doğrudan finansal krizin çözümünde rol oynamasıdır. Son zamanlarda bu alanda birçok araştırma yapmaktayım ve daha fazla araştırma gerekmektedir. Asıl nokta işçilerin emeklerinin genel olarak devlet sisteminin sosyalleşebilmesi veya kriz zamanlarında finansal riskleri kısmak üzerine temel gelir vergisi sağlamasıdır. Örneğin, Türkiye’deki 2001 bankacılık krizi ve devlet güdümündeki kurtarma Türkiye’nin mevcut büyük durgunluk sonraki büyüme ve esnekliği için önemli bir dönüm noktası olarak anlaşılır. Yine bir ‘büyüme pazarı’ olarak Türkiye’nin başarısı aslında devletin ve hükümet seçkinlerinin kamusallaştırdığı \$47,2 milyar ya da finansal risklerin bozulduğu 2002 yılının GSYİH’nın yüzde 30’unun biraz üzerindeki miktara bağlıydı. Bu, Türk vergi mükellefleri kişilerin çözümsel geleneklerine önem vermeden, mali kriz ve çözüm maliyetine itiraz etmeyerek ne olursa olsun destekledi. Ne kamusallaşma, güç ilişkilerinin yaklaşımına maruz kalarak hayli kuramsallaşmıştır, ne de kalkınma için geçerli aşamayı yorumlamak için kullanılmıştır. Kamusallaşma maliyetleri zorunlu ise aslında talihsizlik yerini alır.

Türk devlet ve hükümet elitlerinin, krizin maliyetini Türk vergi mükellefleri üzerine akması emeğin oynadığı temel rolü gösterdi. Temel mekanizma hayali sermaye yaratmayı içerir: Yani, ‘ödeme vaatleri’ gelecekteki devlet gelirleri üzerinde sermayeleştirilmiş haklar oluşturmuştur. Hayali sermaye pratikte ve temelde nasıl yaratılır? Herhangi bir devlet aygıtının kurumsal kapasitesi kendini yeniden üretmesi ve devlet yetkililerinin harekete geçmesi gelir elde etmeye bağlıdır. Devlet yetkilileri bunu üç yolla yapabilirler. Birinci yol, devlete ait yeni işletmeler oluşturmak veya üretim fazlalarından gelir elde etmek için Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) üretkenliğini arttırmaktır. Bildiğimiz gibi neoliberalizm ve özellikle AKP’nin uygulamaları altında KİT, bir defalık gelirler için yeni KİT’ler oluşturmayarak tipik bir şekilde satıldı. Birçok KİT satışa sunulmuştur, oysaki Ziraat Bankası’nın yeniden yapılanması ile birlikte asıl örnek; karın verimlilik artışını yükseltmek amacıyla işgücü maliyetlerinin aşağı çekilerek artmasıdır. İkinci olarak, yeni vergileri tanıtmak veya vergileri yükseltmek de gelir yaratmaktır. Neoliberal Türkiye’de bu katma değer vergisi (KDV)’nin tanıtılması ve artması ve kişisel gelir vergisi makbuzlarının, şirket vergilerini azaltarak ve yerli ve yabancı kurumsal çıkarları lehine ihracat ve ithalat vergilerini makbul bir şekilde ortadan kaldırmayı içerir. Üçüncü olarak, gelecekteki vergi gelirlerinin borçlanarak ve de türlü mevcut gelir elde ederek resmi borç vermektir. Tasarruf, yetkililer tarafından şimdiki erişilebilir hayali sermaye gelirleri miktarını arttıran önemli bir strateji haline gelmiştir (borç). Yerli işçi verimliliğini arttırmak başka bir şeydir. İkisi de finansal kapitalistlerin devletin borç tahvillerini satın almak için daha fazla kredi gerektirir.

YFK’yı anlamak için emeğin çok önemli olduğu üçüncü bir yol da mevcuttur. O da banka çalışanlarının emeğinin yoğunlaşmasıdır. Neoliberalizmin yükselmesi ile ve özellikle de 2001 krizi sonrasında devlet elitleri ve banka yöneticileri bankalardaki işgücü maliyetlerini sistematik bir şekilde aşağıya çektiler. Bu da çok disiplinli bir unsura yetki verdi. 2001 bankacılık sektörünü yeniden yapılandırma programı Türkiye’de 168 000 banka çalışanından 50 000’inin işten çıkarılmasını gerektirmişti. Çalışanların yaklaşık 34 000’i devlet bankası çalışanıydı. Devlet bankası çalışanları, birçok devlet çalışanının güvencelerini

ortadan kaldıran yeni iş sözleşme maddelerini kabul etmek zorunda kalmışlardı. Güç kazanan banka kazanç seviyelerine rağmen, 2010 yılına kadar personel sayıları 1999’daki seviyeleri geçmedi. Bunun anlamı, bankaların bilanço yüzdesi olarak personel maliyetlerinin seviyesinin düşmesine yansır. 1993’de personel maliyetleri bilançonun yüzde 3.36’sına ve 1999’da da yüzde 2.65’ine eşitti. 2003 itibariyle bu yüzde 1.75’e ve 2009’da da yüzde 1.35’e düşmüştü (kriz öncesi seviyesinin yaklaşık yarısına). Personel maliyetleri parasal açıdan ne kadar önemlidir? Son derece önemlidir. 2010 yılında İMKB’de (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası) yer alan Türk bankaları için personel maliyetleri (sadece yüzde 1.35) 10,6 milyar TL üzerine yaklaşmıştı. Bu toplam, bankaların toplam vergi karı sonrası 20,5 milyar TL’nin yarısından fazlasına eşittir. Personel maliyeti çöküşü, Türk hükümetinin 1980’lerden beri ve bankacılık sektöründe 2005 Bankacılık Kanunu ve 2006 tüzüklerindeki yeni kurallar tarafından onaylanan dış kaynağa yönelik yeni eğilim ile sendikaya bağlı işgücüne saldırması daha geniş bir bağlamda anlaşılmalıdır. Banka işçiliği, hatta 2003 McKinsey Türkiye raporu: Verimlilik ve Büyüme Hamleleri Yapma’da ileri sürüldüğü gibi, banka karlılığı stratejilerinin önemli bir yönüdür.

Özetle, ilk olarak Türkiye’de işgücü toplum düzeyinde finansal risklerin kamusallaşmasının maddi temelidir. İkinci olarak, işgücü, bankalardaki işgücü yoğunlaşması yolu ile banka karlılığı için çok önemlidir. Türkiye’de finans ve bankacılığın yeniden üretimi gerekliliği için işgücünün merkezi göz önüne alındığında düzenlenmiş banka işgücü YFK’ya karşı güçlü bir toplumsal seferberliğin potansiyel bir kaynağını takip eder. Bu, onları siyasal bir harekete geçirmeli midir?

YFK’ya alternatifler düşünmek

YFK’nın mevcut döneminin yorumları için her Marksist önerme Türkiye’de tarihsel özgüllük ışığında YFK’nın bazı genel yapısal özelliklerini birleştiren bir şekilde sunulmuştur. Mesela, değişim için olasılıkların bireysel ve kolektif temsiliğe açık olarak kalması. Yani, benim sunduğum analitik çerçeve, özellikle bankacılık sektöründe, YFK’ya karşı alternatifleri anlamak için analitik çerçeve sunarken Türkiye’de YFK temelli gücün sosyal ilişkilerini açığa çıkararak tartışmıştır. Bu değişiklik, işçi ve yoksul çoğunluğun yararına olabilir fakat bu kendi adına kurumsallaşmış ve organize olmuş kolektif siyasal seferberlik gerektirir. Devletler, Bankalar ve Kriz’in sonuç bölümünü, yukarıdaki analitik çerçevede tartışılan YFK’ya herhangi önemli bir alternatifi açıkça Türkiye’de kapitalizmin formunu değiştiremez iddiası üzerine inşa ettim (örneğin, bankaları ve yerleştirilmiş eşitsizlikleri açıkça daha iyi düzenleyecek). Daha doğrusu, Türk toplumunun kendini yeniden hangi yollarla üreteceği ve o konuda bankaların merkezi rolü, yapısal eşitsizlikleri ve YFK’nın sömürücü uygulamalarını bozarak kökten farklı ve demokratikleştirilmiş sosyal, ekonomik önermelerle birlikte kurumsallaşmalıdır. Yapılan temel nokta, bankacılık sistemini ve finansal kalkınmayı, ticarileştirilmiş kar zorunlulukları yerine kolektif mülkiyete ve kalkınma amaçlarına tabi kılmaktır.

Türkiye’nin YFK’dan çıkabilmesi için önemli fakat yeterli olmayan üç şart sunuyorum. Birincisi, herhangi önemli bir değişiklik siyasi gücü yakalama ve devletin finansal düzenini yeniden yapılandırmayı gerektirir. Bu, yükselen finans kapitalizminin

kurumsal ve maddi temellerinin sökülmesini ve bir yandan da anayasal kolektif mülkiyet ve işçi-sahibi haklarının tanınmasını gerektirir. Finansın demokratikleştirilmesi süreci, örneğin kriz zamanlarında özel finansal risklerin kamusallaşması için mevcut uygulamaların önlenmesi gibi bazı yollarla finansal düzenlerin siyasallaştırılmasını belirtir.

İkinci olarak, YFK ile ayrılmak aynı zamanda kendi kurumlarının mali sermaye mülklerinin zapt edilmesini, mülkiyet ve sermayeye dikkat toplanmasını ve Türk toplumunun ezici toplumsal gücünü içerir. Hilferding’in bir asır öncesi anladığı gibi, bu eylemler; toplumun, bankaların kontrolüne sahip olmak için politik talepte bulunmalarına ihtiyaç duyar. Bu gereklidir, çünkü finansal sermaye kendisini, toplumun toplu kaynaklarının eşitlikçi sosyal gelişim hedefleri gibi herhangi bir şeyi teşvik etmekten aciz olduğunu kanıtlamıştır. Bunun sadece özel bankaların millileştirilmesi veya Ziraat Bankası, Vakıf Bank ve Halk Bankası’nın devlet mülkiyetini muhafaza etmesi anlamına gelmeyeceği, fakat farklı ve temelde daha demokratik bir şey olduğu konusunda açık olmalıyız.

Bu, üçüncü bir duruma yol acar. Bu yol da kamu politikasının, demokratlaştırılmış sosyo-ekonomik taleplerine göre Türkiye’de bankaların operasyonlarının emrine tabi kılmayı hedeflemeyi gerektirir. Ulusal gelişim politikası, topluca belirlenen toplumsal öncelikler yanında iç parasal ve finansal özerkliği mümkün kılmayı gerektirir. Bu çerçevede, Türk toplumu toplu olarak, kendi kolektif parasal kaynaklarının dağıtımında demokratik, katılımcı ve lider olmak için sorumluluk üstlenmez. Bu değişimin bir parçası olarak, bankaların kendilerini bu kolektif paradigma içinde yarı özerk işçi kolektifleri olarak yeniden yapılandırmaları gerekecektir. Örgütlenmiş banka sendikaları bunun içinde merkezi bir rol oynamalıdır.

Türkiye bu noktalar üzerinden nasıl geçinebilir? Ortada önemli bir konum var, hakikaten Türkiye’de değişim için olanaklar olduğu gibi önemli engeller de var. Mevcut olan maddi ve kurumsal temeller başlatılmıştır ve Türkiye, büyük devlet bankalarında olduğu gibi sosyal demokratlaştırma bankacılığını da olabildiği kadar tecrübe etmeye başladı. Bu, şimdiye kadar ülke genelinde yayılan kendi şubelerinin ve ilişkilerinin gelişim odaklı ve demokratik tabi finansmanın gelişimine uygun yeni bir alan yaratmak için birleştirici bir güç olarak hizmet verdiği gibi gerçek mekânsal potansiyel olarak da simgelenir. Yıllardır Türk ulusal kalkınmasının ayrılmaz bir parçası gibi söylemsel çerçevelenmiş olan ve devlet bankalarının uzun zamandan beri var olmasından bu yana projeye meşruiyet veren önemli düşünsel ve kültürel faktörler vardır. Ancak materyal, kurumsal, mekânsal ve söylemsel potansiyeller varken halen koordine siyasi seferberlikten yoksun ve önde gelen siyasi partiler olacak. Tümü özel bankalar için önemli bir rol içeren az ya da çok pazar odaklı stratejiye dayanıyor.

Kriz, mevcut küresel kriz bile, yükselen finans kapitalizmine özellikle de küresel istikrarsızlık devam ederse ve iç sorunlar artarsa politik taahhütler içindeki değişiklikler için bir açılış sağlayabilir. Hatta OECD, gelecek ‘yeni kalkınma modelleri’ raporunda devlet bankalarının olası yararlarını keşfetmeye başlayacaktır. Ancak kriz tek başına, Türkiye’de YFK’nın yapısal gücünün devamlılığına karşı yeterli değildir ve neredeyse muhakkak kalıcı işçi sınıfının tasarruf tedbirlerinin dalgalanmasına karşı geri itmektedir. Aksine, ilerici siyasal

ve toplumsal güçleri, bankacılık ve finans alanında toplumsal mülkiyetin ve demokratik kontrolün sağlanması etrafında organize ve seferber etmek gerekir.

Türkiye Siyasi Analiz ve Araştırma Merkezi (AnalizTürkiye)

Genel soru ve görüşleriniz ile ilgili info@researchturkey.org

Makale gönderimi ile ilgili editor@researchturkey.org

www.analizturkiye.com